

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Bakalářská práce

**Významné změny v tureckém právním řádu pod
tlakem EU v procesu jejich sblížení**

Mgr. Jiří Pek

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra veřejné správy

Studijní program veřejná správa

Studijní obor veřejná správa

Bakalářská práce

**Významné změny v tureckém právním řádu pod
tlakem EU v procesu jejich sblížení**

Mgr. Jiří Pek

Vedoucí práce:

Prof. JUDr. Květoslav Růžička CSc.

Katedra mezinárodního práva

Fakulta právnická - Západočeská univerzita v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval Prof. JUDr. Květoslavovi Růžičkovi CSc. za cenné rady, podnětné připomínky a odborné komentáře poskytnuté během vedení práce.

Významné změny v tureckém právním řádu pod tlakem EU v procesu jejich sblížení

Osnova bakalářské práce

1. ÚVOD.....	6
2. HISTORICKÁ GENEZE.....	7
2.1. DOBA MUSTAFA KEMALA ATATÜRKA	8
2.2. ZAPOJENÍ SE DO MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍ ZÁPADNÍHO TYPU	8
2.2.1. <i>Vývoj celní unie</i>	9
2.3. ÚSTAVA 1961	11
2.3.1. <i>Situace po přijetí ústavy</i>	12
2.4. NOVÁ ÚSTAVA 1982.....	13
2.5. SITUACE PO PŘIJETÍ NOVÉ ÚSTAVY	15
2.6. NOVELY SOUČASNÉ ÚSTAVY	16
2.7. DISKUSE O NOVÉ ÚSTAVĚ.....	17
3. PROBLÉMOVÉ OBLASTI.....	18
3.1. LIDSKÁ PRÁVA	18
3.1.1. <i>Lidská práva z vnější pozice EU</i>	19
3.1.2. <i>Dodržování lidských práv v Turecku</i>	19
3.1.2.1. Vývoj lidských práv	19
3.1.2.2. Stav lidských práv – právní úprava	20
3.1.2.3. Problémové oblasti lidských práv	22
3.1.2.3.1. Kurdský problém	22
3.1.2.3.2. Postavení žen ve společnosti.....	24
3.1.2.3.3. Svoboda projevu	25
3.2. KYPERSKÁ OTÁZKA.....	26
3.3. VLIV ARMÁDY.....	28
3.4. SEKULARIZACE	29
4. PŘÍSTUPOVÁ JEDNÁNÍ.....	30
4.1. SOUČASNÝ STAV PŘÍSTUPOVÝCH ROZHOVORŮ	35
4.2. SPOLEČNÉ INSTITUCE	37
5. ZÁVĚR.....	37
6. SUMMARY	39
7. PRAMENY	40
8. PŘÍLOHY.....	43

1. Úvod

Turecko se již od nástupu prozápadně smýšlejícího Mustafa Kemala Atatürka¹ snaží o návrat do Evropy, respektive EHS/ES/EU². Prvním vážným krokem směřujícím ke vstupu do Evropy bylo podání žádosti o přidružené členství (1959) v Evropském hospodářském společenství (EHS). Od této doby dochází k postupnému sblížení Turecka s EU. Ovšem sama EU nemá zcela jasno, zda Turecko, ať již z geografického, mocenského či ekonomického pohledu, do Evropy patří či nikoliv. Proto je otázka tureckého vstupu soustavně odsouvána na co nejzazší možný termín. EU se snažila a stále snaží přístupové dohody oddalovat s odkazem na potřebné reformy tureckého právního řádu především v oblasti lidských a politických práv, která EU považuje za základní pilíře celé své existence. Turecko upravuje pomalu a postupně jednotlivé výtky ve svém právním systému, vydává nové právní předpisy nebo novelizuje ty již platné. Ze strany EU je zdržovací politika vůči Turecku umlčována štedrými finančními prostředky³. Otázkou je, jak ještě bude proces přistoupení dlouhý, jelikož se současnou politickou a ekonomickou tureckou emancipací ruku v ruce slábnou turecké hlasy pro jeho vstup do EU.

Bakalářská práce je zaměřena na cestu Turecka do EU, proto se budu věnovat pouze otázkám a reformám, které byly či jsou pro tuto práci relevantní. V textu si kladu za cíl vystihnout hlavní sblížovací procesy mezi Tureckem a EU, které měly výrazný vliv na změny v tureckém právním systému. Pokusím se potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, zda výtky EU měly za následek zlepšení

¹ Pojmenování Atatürk se dá přeložit jako Otec všech Turků.

² Pro pochopení je nutné ilustrovat, že evropská spolupráce začala podepsáním Pařížské smlouvy k historicky první integraci evropských států do Evropského sdružení uhlí a oceli ESÚO (1951). ESÚO bylo doplněno o čtyři roky později Římskými smlouvami zakládající EHS a EUROATOM. V roce 1967 se tato společenství sloučila pod jedno Evropské společenství ES. Od roku 1993 podle Maastrichtské smlouvy existuje EU, která je prohloubena Lisabonskou smlouvou s účinností od roku 2009.

³ Například za rok 2011 získalo Turecko 291,4 milionů eur v rámci předvstupní pomoci. Dostupné na: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/ipa/turkey_development_en.cfm, 12. prosince 2012

právního systému Turecka v oblasti lidských práv či nikoliv, a zda se samotný vstup Turecka do EU přiblížil nebo vzdálil.

V textu zmíním všechny důležité mezníky vývoje tureckého konstitucionálního práva, které jsou důležité pro pochopení současné situace. V závěru bakalářské práce shrnu oblasti, které se již povedly Turecku právně upravit do podoby, která by byla pro EU akceptovatelná. Rovněž se zaměřím na problémy, které jsou Turecku stále vytýkány.

Práce bude koncipovaná do tří hlavních kapitol. Úvodní část bude historickým exkurzem do tureckého právního řádu, kde nastíním konstituční posloupnost ve dvacátém století (od 1924) v oblasti modernizace právního řádu po evropském vzoru a to s oporou v relevantních knižních zdrojích. Poté naváží charakteristikou nejzávažnějších problémových otázek, které jsou Turecku vytýkány. Třetí část se bude věnovat přístupovým jednáním od počátku devadesátých let do současnosti. Zde poukáži na vzájemné diskuse a spory vzhledem ke změnám v právním řádu Turecka.

Základními zdroji pro mě budou v počáteční fázi práce knižní zdroje (Pirický, Horčíčka, Kreiser atd.), ale čím více se budu přibližovat k závěru práce, tedy k současnosti, bude přibývat článků z různých periodik a internetových zdrojů z důvodu jejich aktuálnosti a snazší dostupnosti. Určujícím pramenem diplomové práce budou samozřejmě litery tureckých konstitucí a roční reporty vydávané Evropskou Komisí (dále jen Komisí).

2. Historická geneze

Vzhledem k dlouhotrvajícímu procesu sblížení Turecka a EU, je potřeba uvést základní prvopočátky a důležité události, které určily směr dnešnímu stavu.

2. 1. Doba Mustafa Kemala Atatürka

Turecko se již od dvacátých let minulého století pod vedením generála, později prezidenta Mustafa Kemala Atatürka (dále jen Atatürka) snaží aktivní politikou o návrat do Evropy. (Gombár, 2007: 154-155) Dne 23. října 1923 byla na osvobozeném území vyhlášena Národním shromážděním Turecká republika. Nově zvolený prezident Atatürk chtěl z nového Turecka vytvořit zemi podobající se západnímu typu, proto započal rozsáhlé reformy. Cílem těchto reforem byla modernizace a sekularizace společnosti. Z ústavy (1924) byla po reformě (1928) vypuštěna klauzule v článku 2 o islámu jako státním náboženství.⁴ Dalšími konkrétními případy prozápadních reforem byly: zrušení chalífátu; zákaz nošení rudých čepic pod hrozbou trestu smrti; byl přijat gregoriánský kalendář; pátek byl zrušen jako den odpočinku a stala se jím neděle; změna volebního práva⁵; reforma písma - jeden spisovný jazyk a zavedení latinské abecedy; ženám bylo povoleno zúčastňovat se vzdělávání; bylo zakázáno používání náboženských titulů; zakázána účast na poutích do Mekky; islám se vyučoval pouze v hodinách dějepisu; došlo k vydání nového občanského zákoníku po vzoru Švýcarska; vydání nového trestního zákoníku po vzoru fašistické Itálie; bylo zrušeno mnohoženství. (Pirický, 2006: 78-83). Není divu, že reformy se setkávaly u běžných lidí s častým odporem nebo nepochopením.

2. 2. Zapojení se do mezinárodních organizací západního typu

Přes svoje proevropské reformy zůstávalo Turecko do třicátých let 20. století v mezinárodní politice opomenuté. Samotné Turecko vedlo opatrnou neutrální zahraniční politiku v duchu Atatürkova hesla „*Mír doma, mír ve*

⁴ Ústava z roku 1924 včetně následných změn. Dostupné na: <http://www.verfassungen.eu/tr/tuerkei24-index.htm>, 12. prosince 2012

⁵ Viz kapitola Postavení žen ve společnosti.

světě“⁶. V roce 1932 vstoupilo Turecko do Společnosti národů a zároveň bylo zakládajícím členem v organizacích OSN (1945), OECD (1960) i jedním z prvních členů Rady Evropy (1949)⁷. (Horčíčka a Kovář, 2006: 49, 65) Do aliance NATO vstoupilo Turecko⁸ spolu s Řeckem v roce 1952. Své povinnosti v Severoatlantické alianci plnilo Turecko svědomitě a stalo se záhy strategickým partnerem⁹ „Západu“ proti Sovětskému svazu. V současnosti je Turecko zapojeno zhruba v sedmdesáti¹⁰ mezinárodních organizacích evropských, islámských i celosvětových.

2. 2. 1. Vývoj celní unie

Nová kapitola přibližování Turecka do Evropy nastala v roce 1959, kdy Turecko podalo žádost o přidružení k EHS, která však zůstala nevyslyšena po dobu čtyř let, až poté byla uzavřena tzv. Ankarská smlouva¹¹. Tato smlouva přiznala Turecku statut přidruženého člena s vyhlídkou na budoucí plné členství. Nejdůležitějším cílem dohody bylo vytvoření celní unie mezi Tureckem a EHS. (Muftuler-Bac, 2004: 31-32) Turecko také získalo výhodu čerpat evropské finanční prostředky především na zlepšení a stabilizaci hospodářství na základě finančního protokolu, který byl součástí Ankarské dohody. V roce 1970 byl k Ankarské smlouvě přijat tzv. Dodatečný protokol s působností od 1973¹², který detailně upravil vznik celní unie, která ovšem vznikla až v roce 1996¹³. Důvodem pozdního zavedení celní unie bylo časté ochlazování vztahů mezi oběma

⁶ Cit. dle webu tureckého ministerstva zahraničních věcí. Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/mustafa-kemal-aturk.en.mfa>, 13. prosince 2012

⁷ Mimo jiné se Turecko podílelo i na mnoha dalších evropských iniciativách například na organizaci Evropské společné zdraví či Eureka zaměřená na technologickou spolupráci. (Pierre, 2004: 46-47, 301)

⁸ Turecko je tak dodnes jedinou islámskou zemí v NATO.

⁹ V roce 1957 byly na území Turecka rozmístěny jaderné rakety středního doletu a z Izmiru se stala hlavní středomořská základna NATO. Souleimanov, 2006. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=282>, 22. ledna 2013

¹⁰ Výčet těch nejznámějších je dostupný v příloze č. 1 nebo na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2107.html>, 5. března 2013

¹¹ Ankarská dohoda. Dostupné na: <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=117&l=2>, 18. ledna 2013

¹² Dostupné na: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:11:21970A1123%2801%29:CS:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:11:21970A1123%2801%29:CS:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:11:21970A1123%2801%29:CS:PDF),

23. prosince 2012

¹³ Původní odhad hovořil maximálně o sedmnácti letech vzniku celní unie. (Lasok, 1991: 29)

partnery. Prakticky po celá sedmdesátá léta v Turecku vrcholila vnitropolitická krize spojená s nedodržením demokratických zásad. ES také vnitřní problémy způsobené ropnou krizí i francouzským bojkotem známým jako období prázdných židlí. Styky mezi Tureckem a ES byly přerušeny úplně mezi lety 1980 až 1986 z důvodu hrubého porušování základních lidských práv (viz kapitola Nová ústava 1982). Po tomto období Turecko podalo oficiální žádost o členství v ES/EU na základě článku 237 Římské smlouvy¹⁴: „Každý evropský stát může požádat o členství ve Společenství“¹⁵. V roce 1989 byla však žádost o vstup zamítnuta. Oficiálním důvodem bylo neplnění politických a ekonomických kritérií, konkrétním pak porušování lidských práv a turecká přítomnost na Kypru.¹⁶ Společenství však nabídlo ochotu dále pokračovat v procesu vytvoření celní unie jako náhražkou za začlenění Turecka do budoucí EU.¹⁷ Komise ve snaze udržet dobré vztahy s Tureckem představila tzv. Matutesův plán, obsahující návrhy na dokončení celní unie a podporu v politických a kulturních sférách, ovšem Řecko balíček vetovalo¹⁸. Jednání o celní unii byla vedena ostře z obou stran. Evropský parlament odmítal ratifikovat smlouvu o celní unii, jelikož se odvolával na nedodržení lidských práv (viz kapitola Kurdský problém) a potřebou nápravy právního řádu v tomto ohledu. Turecko naopak argumentovalo špatným ekonomickým stavem a hrozilo, že v případě neschválení celní unie bude situace ještě horší, z čehož můžou profitovat islámistické strany před nadcházejícími volbami.

Turecko nakonec ustoupilo a novelizovalo ústavu celkem v šestnácti, respektive patnácti bodech. První novela se odehrála již v roce 1993, kdy se předmětem úpravy stal pouze článek 133, jehož změnou byl zrušen monopol státní moci ve sdělovacích prostředcích. O dva roky později byly změněny nebo zrušeny články, které neumožňovaly politické a občanské sdružování, politické

¹⁴ Římská smlouva, 1957. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:011:0002:0002:CS:PDF>, 20. února 2013

¹⁵ Tato právní norma není explicitně brána jako geografické hledisko nýbrž i kulturní, sociální a ekonomické.

¹⁶ Euractiv, 2010. Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/link-dossier/turecko-a-eu>, 2. ledna 2013

¹⁷ Komise, 1989. Dostupné na: <http://aei.pitt.edu/4475/>, 14. ledna 2013

¹⁸ News archive, 1989. Dostupné na <http://www.apnewsarchive.com/1989/EC-Says-No-to-Turkish-Membership/id-fdba1eb9ad5a281f438d48a7f6ee3e22>, 23. ledna 2013

odborníky, aktivní i pasivní participaci studentů, učitelů a profesorů v politice.¹⁹ Poslanci mohli začít libovolně měnit svoji stranickou příslušnost.²⁰ Došlo tedy k rozšíření politických a občanských práv. Celkem se jednalo o šestnáct změn, čemuž se nevyhnula ani preambule, ze které byl odstraněn dodatek o legitimizaci vojenské intervence jako demokratického prostředku.²¹ Vláda mimo jiné upravila i protiteroristický zákon. Turecko bylo za svoji praktickou snahu na principu kondicionality²² odměněno vytvořením celní unie. Rada přidružení²³ ji přijala rozhodnutím č. 1/95 účinným od 1. prosince 1996 zakládající smlouvu o celní unii²⁴. V článku 28 smlouvy o celní unii je vyřčeno, že v budoucnu se může stát Turecko členem EU. Vznikem celní unie byla ukončena jedna z přístupových kapitol, která stála obě strany velké úsilí. Přesto se dodnes jedná o zvláštní úkaz, protože Turecko je dodnes jedinou nečlenskou zemí, která má s EU celní unii jako takovou. O politice celní unie rozhoduje pouze EU. Turecko musí být však o všech změnách informováno a jeho námítky musí být vyslyšeny a pokud možno zaneseny do změn.

2. 3. Ústava 1961

Po podání přihlášky o přidružené členství v EHS bylo jasné, že se mezi největší problémy Turecka budou řadit hospodářská zaostalost a špatná politická kultura. Události vedoucí k přijetí nové ústavy lze vyhledat již v padesátých

¹⁹ Novela ústavy, 1995. Dostupné na: <http://www.verfassungen.eu/tr/tuerkei82-index.htm>, 7. ledna 2013

²⁰ Euractiv, 2010. Dostupné na: <http://www.euractiv.com/en/enlargement/turkey-democratization-european-union/article-118229>, 25. ledna 2013

²¹ Bilgin, 2010. Dostupné na: <http://www.thewashingtonreview.org/articles/constitutional-moment.html>, 8. února 2013.

²² Kondicionalitou se rozumí nástroj politiky EU, který uplatňuje vůči přístupujícím kandidátům. Jedná se o vynucení postupných reforem při jejichž splnění náleží kandidátovi odměna. Cílem tohoto principu by mělo být plné členství. V praxi je to například plnění Kodaňských kritérií. Schimmelfenning, 2008: 918-937. Dostupné na:

<http://www.informaworld.com/smpp/section?content=a795256564&fulltext=713240928>, 15. ledna 2013

V dnešní právní úpravě EU nalezneme tento princip v článku 49 Lisabonské smlouvy, přičemž jeho poslední odstavec zaručuje Radě ministrů závěrečné slovo, zda bude země přijata či nikoliv.

²³ Více o Radě přidružení v kapitole Společné instituce.

²⁴ Rozhodnutí o celní unii, 1995. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213%2801%29:EN:HTML>, 11. února 2013

letech, kdy se Turecko ocitlo ve špatné hospodářské i politické situaci, která neustále gradovala. V roce 1960 proto zasáhla armáda. Uchopila dočasně moc do svých rukou, sesadila prezidenta Menderase, zakázala dosud vládnoucí Demokratickou stranu a iniciovala vznik nové modernější a liberálnější ústavy na principu brzd a protivah z důvodu lepší kontroly vlády. Ústava byla stvrzena referendem v červenci 1961²⁵. Měla 157 článků rozdělených do šesti hlav. Dle litery ústavy byla zavedena větší politická svoboda; přešlo se od většinového volebního systému k poměrnému; funkční období prezidenta bylo ustanoveno na sedm let; byl zřízen Senát; schvalovací proces zákonů musel projít oběma komorami, přičemž senát disponoval suspenzivním vetem, které šlo přehlasovat dolní komorou zvanou Národní shromáždění 2/3 většinou; zřízen byl dokonce i Ústavní soud; byla deklarována svoboda soudnictví, školství i tisku; v preambuli bylo Turecko prohlášeno za demokratický, sekularizovaný a nedělitelný sociální stát s principem svrchovanosti práva kladoucího důraz na lidská práva. Ale na postavení menšin se zapomnělo.²⁶ Pro budoucí vývoj bylo důležité zřízení Rady národní bezpečnosti, jakožto poradní instituce vlády ve věcech zahraniční a bezpečnostní politiky. De facto i de iure se jednalo o ústavní zakotvení armády jako jedné z hlavních státních institucí. Přes svůj modernizační potenciál ústava nedokázala v zemi nastolit pořádek, a tak armáda o deset let později znovu zasáhla a novelizovala ústavu ve prospěch posílení armádní moci. Nová dosazená vláda provedla změny ústavy (1971 a 1973): byla omezena některá práva zejména svobody tisku; byla zrušena autonomie univerzit, rozhlasu a televize; byly zredukovány pravomoci ústavního soudu. (Wanner, 1994: 10) Po vojenském puči 1980 přestala ústava platit úplně.

2. 3. 1. Situace po přijetí ústavy

EHS původní návrh ústavy ocenilo. Chválilo především demokratické rysy textu s důrazem na lidská práva. EHS tedy odměnilo Turecko podpisem

²⁵ Ústava, 1961. Dostupné na: <http://www.verfassungen.eu/tr/tuerkei61-index.htm>, 22. prosince 2012

²⁶ Ústava z roku 1961. Dostupné na: <http://www.verfassungen.eu/tr/tuerkei61.htm>, 26. prosince 2012

Ankarské dohody (1963), která znamenala, že Turecko se stalo přidruženým členem EHS s vyhlídkou na možné plné členství, i když to explicitně neupravuje. S odklonem ústavy od původního znění a jejího uplatňování se ztenčovala i pomoc ze strany EHS/ES až se v osmdesátých letech úplně zastavila. (Goněk, 2003: 137)

Možnou příčinou vzájemného odklonu bylo nenaplněné očekávání ve zlepšení ekonomické situace Turecka po podepsání Ankarské dohody. Kvůli zkorumpovanosti systému náchylnému ke korupci, nedokázalo Turecko využít potenciál, jenž užší spolupráce s EHS/ES nabízela.²⁷ Po opětovném převzetí moci armádou na počátku sedmdesátých let procházelo Turecko obdobím častého střídání vlád. K nestabilitě přispěla i hospodářská krize způsobená celosvětovou ropnou krizí. (Pirický, 2006: 121) V roce 1976 se Turecko rozhodlo na základě článku 60 Dodatkového protokolu přestat snižovat celní bariéry a otvírat nadále svůj trh pro ES. Společenství zareagovalo uvalením cla na oděvní a textilní průmysl. Krizi měla urovnat nová úprava o oděvním průmyslu z roku 1980, ale vzhledem k armádnímu puči z 12. září téhož roku, nebyla realizovaná. Veškerá ostatní jednání a spolupráce mezi Tureckem a ES byla prozatímne pozastavena.

2. 4. Nová ústava 1982

Po nové vlně islámizace Turecka v druhé polovině sedmdesátých let dospěla země i z ekonomických a politických důvodů opět do krize. Proto znovu v roce 1980 převzala armáda moc. Rozpustila parlament, zakázala politické strany a přestala akceptovat ústavu. Ústavodárné shromáždění po vlivem pětičlenného Výboru národní bezpečnosti v čele s generálem Kenanem Evrenem, vyhotovilo novou ústavu dne 7. listopadu 1982. (Wanner, 1994: 27-28) Ústava byla stvrzena v referendu spojeným s volbou nového prezidenta Evrena. Vysoká

²⁷ Bacler, 2004: 78. Dostupné na:

http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:t9wpnvXmQawJ:scholar.google.com/+BALCER,+Adam,+Relations+between+Turkey+and+the+European+Union.&hl=cs&as_sdt=0&as_vis=1, 2. února 2013

volební účast v referendu (91%) byla zajištěna existencí sankcí pro ty, kteří by se rozhodli nehlasovat.²⁸ Výsledek zcela jasně ukázal pro novou ústavu. (Pirický, 2006: 123-124)

Nová ústava je rozdělena do sedmi částí a preambule. Preambule obsahuje především odkaz na zakladatele státu Atatürka. Dále je zde zdůrazněna nedělitelnost státu. V první části jsou pak definovány základní principy, na kterých stojí Turecká republika, která je definována jako demokratický, sekulární, sociální a právní stát. Druhá část je věnována základním právům a povinnostem. Právě tato část textu ústavy doznala velkých změn v roce 2001 a 2004 jako důsledek splnění Kodaňských kritérií.

Z předešlé ústavy toho zbylo v té z roku 1982 poměrně mnoho, ale byla posílena pozice vlády, prezidenta i Národní rady bezpečnosti na úkor demokracie, svobody projevu a lidských práv. Byl zřízen menší, pouze jednokomorový, parlament. Další rozdíl spočíval ve větším zdůraznění principů kemalismu a zvýšení úlohy státní moci a její kontroly. Ústava tedy obsahovala záruky demokracie a lidských práv i svobod, ale díky autoritářskému rázu textu byly odsunuty do pozadí.

Na přijetí nové turecké konstituce a zvolení Evrena prezidentem se ES dívala s neklidem, jelikož tento trend poukazoval na bližší semknutí se s islámským světem a záruky demokracie s lidskými právy byly výrazně omezeny.²⁹ Lidská práva byla v liteře ústavy zmíněna, ale mohla být kdykoliv na základě článku 13, pokud by „...*hrozilo ohrožení národní suverenity, národní jistoty, veřejného pořádku, či z jiných zvláštních důvodů*...“. K tomu článek 14 dále omezoval v případě „...*základních práv by bylo zneužíváno k účelům rozvracení jednotné republiky a sekulárního státu*...“.³⁰ V konečném důsledku pohoršila situace v Turecku evropské představitele natolik, že došlo k pozastavení finanční pomoci a přerušení jakýchkoliv styků ze strany ES.³¹

²⁸ Infoplease. Dostupné na: <http://www.infoplease.com/ipa/A0108054.html?pageno=2>, 24. února. 2013

²⁹ Rada národní bezpečnosti zákonem z roku 1983 prakticky zakázala zakládání nových politických stran přičemž nebyly povoleny ani ty, co působily před armádním pučem. (Wanner, 1994: 28)

³⁰ Ústava, 1982. Dostupné na: <http://www.verfassungen.eu/tr/tuerkei24-index.htm>, 19. ledna 2013

³¹ Dagi, 1996. Dostupné na: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/dagi.htm>, 18. leden 2013

2. 5. Situace po přijetí nové ústavy

Prezident Evren díky svým liberálním zahraničním zkušenostem z USA dokázal v zemi rychle vytvořit systém tržní ekonomiky a postupně rušil omezování svobody slova a tisku. Prosazoval demokratičtější principy a pomalu předával moc politickým a civilním subjektům. (Pirický, 2006: 125) Turecko se snažilo vyjít vstříc ES a začalo svůj právní řád pomalu liberalizovat a demokratizovat, což si vyžádalo první novelu ústavy. Novela byla uskutečněna po stabilizaci vnitropolitického systému v roce 1987 a dotkla se článků 4, 67, 75 a 175. Nejdůležitější byly novely článků 4, který zakazoval politickou participaci politikům aktivním před armádním pučem na počátku osmdesátých let, a článku 5, který výrazně posílil pravomoci prezidenta. Zajímavé bylo zajisté i upravení článku 175, jenž rozebírá proces změn v ústavě.³²

Na reformách se významnou částí podílel také premiér Turgut Özal, který z následujících prezidentských voleb (1989) vzešel vítězně. I přesto, že byl Özal proislámsky orientovaný³³, tak právě pod jeho vedením navázalo Turecko nové kontakty s ES/EU. Turecko se navrátilo do mezinárodních struktur a integrovalo se do světové ekonomiky. V roce 1987³⁴ podalo Turecko oficiální žádost o členství v ES, která byla zamítnuta, ale neznamenalo to odklon Turecka od snah sblížení s ES (viz kapitola Přístupová jednání).

³² Gönenc, 2004. Dostupné na: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/64/1536/16861.pdf>, 12. února 2013

³³ Özal dokázal udržet náboženství od politiky založené na kemalistických zásadách, ale veřejně islám podporoval. Takové propojení islámu s tureckým nacionalismem vešlo ve známost jako „turecko-islámská syntéza“. (Pirický, 2006: 126)

³⁴ Již 30. června 1980 Turecko vyjádřilo prostřednictvím svého ministra zahraničí první úmysl začlenit se plně do struktur Společenství. (Faucompret, 2008: 29) Dostupné na: <http://books.google.cz/books?id=uQ8-UHLJRCgC&pg=PA202&dq=FAUCOMPRET,+E.,+J.+KONINGS.+Turkish+Accession+to+the+EU&hl=cs&sa=X&ei=68UtUfaULdGN4gTKniHoAw&ved=0CDAQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>, 16. ledna 2013

2. 6. Novely současné ústavy

Špatná přehlednost a dohledatelnost jednotlivých ústavních článků platných v dané době je dána obrovským počtem jejich novel, které proběhly v posledních zhruba třiceti letech. Platných novel k dnešnímu dni 26. února 2013 je celkem čtrnáct.³⁵ V průběhu bakalářské práce se jimi budu zabývat blíže, zejména v kapitole Přístupová jednání. Jelikož právě na implementaci změn platné ústavy je dobře vidět ovlivňování a tlak EU na právní řád Turecka. Mezi nejdůležitější a nejobsáhlejší změny patří ty z let 1995, 2001, 2004 a 2010.

Zvláštní etapou v procesu novel byl rok 2008, kdy dosud vládnoucí proislámistická Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) chtěla prosadit zrušení zákazu nošení šátků ve státních institucích. Ústavní soud tento návrh zrušil³⁶. Podle členů ústavního soudu nerespektovala reforma sekulární charakter Turecké republiky podle ústavního článku 2. Verdikt soudu pozitivně přijala armáda ctící kemalistické ideje, jakožto opozice vůči vzrůstajícímu vlivu islámu. Armáda se k případu vyjádřila následovně *"Pokud je Turecko sekulární a demokratický stát, musíme rozhodnutí soudu všichni respektovat. Verdikt je jasný."*³⁷

V březnu roku 2010 tatáž vládnoucí politická strana navrhla dosud poslední balíček ústavních změn, který byl v září 2010 přijat na základě výsledku všelidového referenda.³⁸

Změny se v konečné podobě týkaly celkem 26 článků Ústavy, přičemž nejvýznamnější reforma patřila právům žen a dětí (články 10 a 41) a soudnictví (články 125, 144 až 149, 156, 157, 159). Změnou článku 125 byly odebrány pravomoci vojenským soudům a přiděleny soudům civilním. Armádní soudy již nemohou soudit civilní obyvatele. Zároveň je nově ukotvený výběr i počet

³⁵ Výčet novel: 17. května 1987; 8. července 1993; 23. července 1995; 18. června 1999; 13. srpna 1999; 3. října 2001; 21. listopadu 2001; 27. prosince 2002; 7. května 2004; 21. června 2005; 29. října 2005; 13. října 2006; 10. května 2007; (2008 byla sice přijata novela, ale ústavní soud ji zrušil, jelikož odporovala ústavnímu principu sekularizace) a poslední 12. září 2010. Yazici, 2011. Dostupné na: <http://www.nyulawglobal.org/globalex/turkey1.htm>, 26. ledna. 2013 a ústava, 1982. Dostupné na: <http://www.byegm.gov.tr/mevzuat/anayasa/anayasa-ing.htm>, 28. února 2013

³⁶ Pokus „o povolení šátků“ již jednou ústavní soud zamítl (1988). (Kreiser, 2010: 269)

³⁷ Česká televize, 2008. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/17666-turecky-ustavni-soud-je-proti-noseni-muslimskych-satku/>, 12. ledna 2013.

³⁸ Bilgin, 2010. Dostupné na: <http://www.thewashingtonreview.org/articles/constitutional-moment.html>, 12. února 2013

ústavních soudců a jejich funkční období.³⁹ Premiér Recep Tayyip Erdogan revizi ústavy ospravedlňoval posílením demokracie za účelem vstupu do EU, ale náš konzul v Turecku je toho názoru, že jde o novou plíživou islámizaci Turecka.⁴⁰ Důkazem může být například jmenování ústavních soudců, které nyní spadá do kompetence Národního shromáždění. Vládnoucí strana AKP vzhledem k svému výraznému zastoupení v parlamentu může dosazovat „pohodlné“ ústavní soudce podle svého uvážení. V minulosti to byli právě totiž ústavní soudci⁴¹, kteří byli proti politice AKP – třeba zrušení novely ústavy, která by povolovala šátky ve školách a ve státních institucích.

Z balíčku novel (2010) nebylo schváleno pouze nové znění článku 69, které by v případě jeho přijetí znamenalo zjednodušený proces při zakazování politických stran. Komise hodnotila ve své zprávě přijetí změn v lidských právech a svobodách pozitivně - třeba zřízení ústavní instituce veřejného ochránce práv tzv. Ombudsmana (článek 74)⁴², ale kritizovala právě určité autoritářské rysy a politizaci soudnictví.⁴³

2. 7. Diskuse o nové ústavě

Již několik let se hovoří o vydání zcela nové ústavy, jelikož z té současné toho již moc nezbylo. Byla tolikrát novelizovaná, že se stala dosti nepřehlednou. Poté co vyhrála potřetí za sebou volby strana AKP, tak premiér Erdogan oznámil:

³⁹ BBC, 2010. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11278602>, 7. ledna 2013

⁴⁰ Ministerstvo zahraničních české republiky, 2010. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/ustavni_zmeny_by_podle_nekterych_kritiku.html, 8. března 2013

⁴¹ Nakonec ústavní soudci upravili dva články týkající se jejich jmenování ve prospěch prezidenta. Dostupné na: <http://www.turkishelection2011.com/2011/06/04/the-10-threshold-historical-overview-and-the-european-court-of-human-rights/>, 3. března 2013

⁴² Tady je zase nutné upozornit na to, že se nejedná o úplně nezávislou instituci jako například v ČR, ale vzhledem k procesu jeho jmenování může mít podstatný vliv především vládní strana AKP. Samotná instituce ombudsmana je úzce spjata s vládou. Navíc byl jmenován na jeho pozici nechvalně známý soudce z případu Dink (viz kapitola Svoboda projevu).

⁴³ Komise, 2012. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf, 28. února 2013

“Lidé nám tímto dali vzkaz, abychom dohodami a vyjednáváním vybudovali novou ústavu.”⁴⁴

Vážné pokusy už i s určitými návrhy nové ústavy byly však již před volbami v roce 2007, přesto byla opět pouze novelizovaná současná ústava. Opoziční strany nedopustily, aby byl návrh ústavy vypracovaný vládnoucí stranou AKP vůbec vpuštěn do parlamentu. Ovšem podle posledních informací⁴⁵ (únor 2013) má být nová ústava hotová do konce března tohoto roku. Komise ve svém reportu (2012) vnímá velice pozitivně, že se na přípravě nové ústavy společně podílejí čtyři nejsilnější strany a k jednotlivým veřejným konzultacím jsou připouštěny i různá další hnutí, která mají možnost se vyjadřovat nebo podávat vlastní názory.⁴⁶

3. Problémové oblasti

Ve sblížovacím procesu mezi Tureckem a EU se naplno odhalily určité problémy, které obě strany spíše rozdělují. Tato kapitola je zaměřena právě na témata, která jsou pod častou kritikou EU i mezinárodních organizací. Náprava často vážne anebo dochází k pomalým či sporadickým změnám.

3. 1. Lidská práva

Lidská práva jsou podle mezinárodních smluv a úmluv vůbec nejdůležitějším a nejzákladnějším jádrem demokratické společnosti.

⁴⁴ BBC, 2011. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13744972>, 10. ledna 2013

⁴⁵ The wall street journal, 2013. Dostupné na: <http://online.wsj.com/article/SB10001424127887323701904578273860063702682.html>, 19. února 2013

⁴⁶ Komise, 2012. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf, 28. února 2013

3. 1. 1. Lidská práva z vnější pozice EU

V důsledku druhé světové války se Evropa poučila a klade veliký důraz na lidská práva. Lidská práva se na půdě ES v podobě smluv objevují až v roce 1986 v Jednotném aktu⁴⁷ a posléze v Amsterodamské smlouvě v článku 6⁴⁸ a nejnověji v Lisabonské smlouvě⁴⁹, kde je obsažena celá charta lidských práv. Sama EU se snaží o prosazování lidských práv za pomoci několika nástrojů, především ekonomických a následně kulturních, sociálních i vojenských.

V roce 1995 Rada ministrů rozhodla směrem k přistupujícím členům včetně Turecka, že lidskoprávní klauzule budou do budoucna obsahovat všechny asociační dohody a smlouvy o partnerství.⁵⁰

3. 1. 2. Dodržování lidských práv v Turecku

3. 1. 2. 1. Vývoj lidských práv

Po Lusseanské dohodě se dodržování lidských práv, například v podobě volebního práva pro ženy, či tolerance ostatních náboženství, dynamicky zlepšovala. (Muzikář: 1989: 33, 135) V roce 1926 byl přijat nový občanský zákoník podle švýcarského vzoru. K základním reformám v oblasti zákonodárství patřilo také přijetí italského trestního práva. (Kreiser, 2010: 198) V průběhu několika dalších let probíhaly reformy zmíněné v kapitole Doba Mustafa Kemala Atatürka. Situace se začala měnit v průběhu padesátých let, kdy došlo několik měsíců před volbami v říjnu 1957 k omezení svobody tisku. (Muzikář, 1989: 169) Zásahy armády do politiky znamenaly také úpadek

⁴⁷ Jednotný evropský akt, 1986. Dostupné na: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf>, 4. března 2013

⁴⁸ Amsterodamská smlouva, 1997. Dostupné na: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/amsterodamska_smlouva_cs.pdf, 5. března 2013

⁴⁹ Lisabonská smlouva, 2007. Dostupné na: http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/cs_CZ/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=FXAC07306, 4. března 2013

⁵⁰ Komise. Dostupné na: http://aei.pitt.edu/view/eudocno/COM_=2895=29_216_final.html, 11. prosince 2012

lidských práv, i když vlády dále přejímaly závazky z vyplývajících mezinárodních smluv.⁵¹ Jejich plnění v praxi však vážlo. Asi nejhorší situace byla na počátku osmdesátých let. V této době byla závažně porušována lidská práva (omezení politické činnosti, svobody projevu, svévolné zatýkání, zabíjení a mučení), což se stalo terčem kritiky i ze strany ES. Společenství dokonce pozastavilo diplomatická jednání i finanční toky.⁵² V nově přijaté ústavě 1982 se sice v článcích 12 až 74 hovořilo o lidských právech a svobodách, ale ty mohly být zároveň limitovány. Například původní články 13 a 15 vyjmenovávaly důvody a podmínky možné pro omezení všech základních práv a to bez výjimky. K tomu článek 148 nedovoloval následné přezkoumání omezení lidských práv. Článek 28 významně ovlivnil svobodu tisku, jelikož nesměly být zveřejňovány zprávy, které ohrožují státní bezpečnost. Tato omezení byla v praxi zneužívaná z politických důvodů.⁵³ Byl také vydán dekret 413, který dal vládám v jihovýchodním Turecku, tedy v kurdské oblasti, zvláštní pravomoci k cenzuře tisku s možností odvolávání soudců i prokurátorů.⁵⁴

3. 1. 2. 2. Stav lidských práv – právní úprava

Svoboda projevu je dalším deklarovaným lidským právem, jež v tureckém systému značně zaostává za evropským standardem. V preambuli ústavy bylo uvedeno, že nebude poskytnuta žádná ochrana myšlenkám a projevům směřovaným vůči tureckým národním zájmům, jednotnosti státu, historickým hodnotám a sekularismu.⁵⁵

Turecko od konce osmdesátých let po navázání nových diplomatických kontaktů s ES začalo pomalu vyhovovat některým požadavkům a novelizovalo

⁵¹ Mezi nejdůležitější můžeme určitě zařadit Všeobecnou deklaraci lidských práv (1948), Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (1954) a mnoho dalších smluv, které jsou dostupné na: <http://www1.umn.edu/humanrts/research/ratification-turkey.html>, 13. února 2013

⁵² Dagı, 1996. Dostupné na: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/dagi.htm>, 22. ledna 2013

⁵³ Například na základně tohoto článku byli zavíráni novináři, spisovatelé, aktivisti a umělci, kteří se snažili informovat o situaci kurdské menšiny. Dostupné na:

<http://www.hrw.org/reports/1989/WR89/Turkey.htm#TopOfPage>, 16. prosince 2012

⁵⁴ Lidská práva. Dostupné na: http://www.hrw.org/reports/1992/WR92/HSW-06.htm#P744_222349, 23. února. 2013

⁵⁵ Domke, 1997. Dostupné na: <http://www.wcl.american.edu/hrbrief/v4i3/turkey43.htm>, 14. prosince 2012

trestní zákoník (1991), kdy byly změněny rozsudky smrti na dvacet let vězení a doživotí na patnáct let. Články 141, 142 a 163 trestního zákoníku, které zakazovaly komunistické a náboženské strany a obhajobu separatismu, byly zrušeny, protože podle nich bylo možné kdykoliv odsoudit nepohodlné lidi. Je nutné uvést, že tyto články záhy nahradil protiteroristický zákon, který definoval terorismus tak široce, že mohl být opět kdokoliv podle článku 8 odsouzen.⁵⁶

Turecko povolilo svým občanům obracet se na Evropský soud pro lidská práva a také přijalo několik mezinárodních smluv zamezující mučení (1988 úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému zacházení či následujícího roku Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání).⁵⁷ Realita je však taková, že Úmluva OSN proti mučení a další tři protokoly k Evropské úmluvě stále čekají na schválení tureckým parlamentem.⁵⁸ Turecko mělo a všeobecně má problém s přijímáním mezinárodních smluv týkajících se lidských práv do praxe. (viz příloha č. 2) Ne zřídka se stává, že sice smlouva je „podepsána“, ale její aplikace do tureckého právního systému vážne. Je důležité rozlišovat mezi právní a praktickou úpravou.

První skutečné zlepšení lidských práv na ústavní úrovni pochází z roku 1995. Změna ústavy byla vstřícným krokem směrem k EU o tom, že Turecko myslí své záměry vážně. Prakticky měla změna přinutit EU k odměně v podobě uzavření celní unie (viz kapitola Vývoj celní unie). Následující proměny ústavních článků se již odehrávaly v reakci na přístupová jednání a roční reporty Komise, která upozorňovala každým rokem na nejzávažnější problémy. Proto se například výrazně změnila pravidla pro držení podezřelých ve vazbě (1997). Nyní může být držen podezřelý maximálně čtyři dny namísto čtrnácti s přístupem

⁵⁶ Protiteroristický zákon, všechny verze. Dostupné na:
<http://www.legislationline.org/topics/country/50/topic/5>, 12. ledna 2013

⁵⁷ Cameron, 1988. Dostupné na:
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/759836?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21101855957457>, 26. února 2013

⁵⁸ Komise, 2010. Dostupné na:
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf,
22. února 2013

k právnímu zástupci.⁵⁹ Přesto svévolné zatýkání, trestní stíhání a usvědčování učiněné v souladu s teroristickým zákonem přetrvávalo a je nadále kritizováno nejenom evropskými institucemi ale i nevládními organizacemi.

Turecko musí nadále vyvinout větší úsilí při plnění kritérií týkajících se politických a lidských práv hlavně v zajištění svobody projevu. Podle protiteroristického zákona článků 6, 7, 220 a 314 stále dochází k zatýkání lidí⁶⁰, kteří se snaží informovat o kurdské menšině nebo jsou kritičtí k vládě. Znepokojení vyvolává nastavení automatických filtrů, díky kterým nefungují některé internetové stránky. Vytýkáno je i nerespektování několika rozsudků Evropského soudu pro lidská práva.

3. 1. 2. 3. Problémové oblasti lidských práv

3. 1. 2. 3. 1. *Kurdský problém*

Původ kurdské otázky je potřeba hledat na počátku dvacátých let, přímo pak v Lausannské smlouvě z 24. července 1923, kdy nedošlo k vytvoření svobodného Kurdistanu. Zhruba 30 milionů Kurdů se tak ocitlo rozděleno mezi Turecko, Sýrii, Arménii, Irán a Irák, přičemž ve všech státech byli utlačováni. Konkrétně v Turecku byli prohlášeni za náhorní Turky, tudíž tím pozbyli jakákoliv práva menšin. K vyhocení poměrů došlo po puči 1980, kdy bylo mnoho Kurdů pronásledováno a zabijeno. Přijetí nové ústavy výrazně omezilo lidská práva a svobodu menšin. Kurdština byla zakázaná, nemohla být použita ani pro šíření myšlenek natož vyučována. Krátce po platnosti nové Ústavy vypověděla extrémistická Strana kurdských pracujících válku turecké vládě, tím

⁵⁹ Evropa. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/key_documents_en.htm, 30. ledna 2013

⁶⁰ V dubnu 2012 se nacházelo 95 novinářů ve vězení (Komise 2012). Dostupné na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf, 28. února 2013

se rozhořela občanská válka⁶¹. Turecká armáda i sama Strana kurdských pracujících⁶² vyhlazovaly celé vesnice kurdských civilistů.⁶³ Společenství po několika výzvách nevládních organizací (např. Amnesty international) odsoudilo tyto zvěrstva a nabádalo k zastavení bojů.⁶⁴

Prezident Özal většinu bojů zastavil a na vlastní odpovědnost povolil používání kurdštiny zrušením zákona číslo 2932. Od této doby mohla být kurdština používána na veřejnosti, ale zákaz její výuky nebo vysílání v tomto jazyce byl nadále platný. Na nátlak ze strany EU byl v roce 2001 zrušen ústavní dodatek článku 42 „*Zveřejňování jakéhokoliv zákonem nepovoleného jazyka je nepřijatelné*“. Od té doby je Kurdština oficiálně povolena i podle ústavy.

Dosud je kurdská otázka ožehavým tématem. Komise ve svých zprávách často kritizuje uplatňování nabytých práv pro Kurdy⁶⁵, ale také třeba 10% volební klauzuli potřebnou pro vstup do Národního shromáždění. Všeobecně se má za to, že výše volebního prahu je nastavena úmyslně tak, aby se nemohli Kurdové dostat do parlamentu⁶⁶. Podobným diskriminujícím pravidlem je potřeba ustanovení lokálních politických institucí 6 měsíců před volbami v polovině z 81 tureckých provincií.

V novém tisíciletí zadržený vůdce Kurdské strany pracujících Abdullah Öcállan vyzval k ukončení teroristických útoků. Na to zareagovala ústřední vláda zrušením výjimečného stavu na většině kurdského území. V současnosti jsou již znovu hlášeny některé teroristické činy vůči civilistům. Turecká armáda dokonce v roce 2007 několikrát zaútočila na buňky zbytků teroristické Strany kurdských

⁶¹ V jihovýchodní části Turecka byl vyhlášen výjimečný stav, který byl odvolán až v roce 2002. Human Rights Watch. Dostupné na: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1989/WR89/Turkey.htm#TopOfPage>, 29. ledna 2013

⁶² Strana kurdských pracujících se mstila za to, že se civilisti nechtěli přidat na jejich stranu.

⁶³ Bylo vyhlazeno několik tisíc vesnic. Častým jevem bylo mučení, týrání, znásilňování a zabíjení civilistů. Podobně dopadlo několik novinářů, kteří se snažili o vyhlazování informovat, nebo lékařů, kteří zachraňovali kurdské raněné. Turecko také patřilo k zemím s největším počtem zmizelých osob. Domke, 1997. Dostupné na: <http://www.wcl.american.edu/hrbrief/v4i3/turkey43.htm>, 13. ledna 2013

⁶⁴ Human Rights Watch. Dostupné na:

<http://www.hrw.org/legacy/reports/1989/WR89/Turkey.htm#TopOfPage>, 29. ledna 2013

⁶⁵ Human Rights Watch:

<http://www.hrw.org/en/reports/2005/03/06/still-critical-0>, 25. února 2012

⁶⁶ Kurdů je zhruba lehce pod 10% celé populace Turecka, takže je jasné, že i kdyby teoreticky hlasovali všichni Kurdi, tak se do parlamentu nemohou dostat.

pracujících i na Iráckém území a bylo zakázáno několik prokurdských politických stran (Strana demokracie a míru či Sociálně demokratická strana).⁶⁷

Samotní Kurdové mají výrazný zájem o připojení Turecka k EU. Očekávají, že v rámci vnitřních pravidel EU dojde ke zlepšení i jejich práv a svobod. Naději vkládá do kurdské otázky i příprava nové turecké ústavy.

Komise odsuzuje zmíněné teroristické činy, ale také nabádá tureckou vládu o rychlé navázání kontaktů s Kurdy za účelem nalezení společného východiska z tohoto problému. Naposledy Komise výrazně kritizovala vládní ledabylost vyšetřování vojenského armádního zásahu u města Uludere, při němž zahynulo 34 kurdských civilistů.⁶⁸

3. 1. 2. 3. 2. *Postavení žen ve společnosti*

Další oblastí, ve které si EU s Tureckem příliš nerozumí, je odlišné vnímání žen ve společnosti. Turecko tkví na právech žen v návaznosti na tradice islámského práva. I přesto, že od dob Atatürka byly ženám uděleny nová práva⁶⁹, tak v některých částech jsou tato práva nedostatečně upravená, či chybí úplně. Proto byl pod tlakem EU upraven trestní zákoník, podle něhož mohl vrah ženy získat nižší trest pokud tak činil z rodinné cti. Dokonce bylo umožněno nepotrestat muže, který znásilnil dívku, pokud si ji byl ochoten vzít za ženu. (Kučera, 2006: 31) Ústavní soud (1996) rozhodl, že nevěra nebude nadále brána jako trestný čin.⁷⁰ Později byl přijat zákon (1998) č. 4320 na ochranu rodiny kladoucí důraz na práva žen. V roce 2004 byl doplněn ústavní článek 10 o rovnosti mužů a žen souvztažně k článku 20 ústavy EU.⁷¹ K ostatním

⁶⁷ Human rights watch, 2011. Dostupné na: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2011.pdf>, 12. února 2012.

⁶⁸ Today's Zaman, 2012. Dostupné na: <http://www.todayszaman.com/news-302440-uludere-victims-remembered-amid-cover-up-concerns.html>, 28. února 2013.

⁶⁹ Turecko volebním právem pro ženy předstihlo evropské státy jako Francii (1944), Itálii (1945), Belgii (1948) či Lichtenštejnsko a některé Švýcarské kantony (1984). Dostupné na: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183881>, 8. prosince 2012

⁷⁰ Republic of Turkey - Ministry of foreign affairs, 2011. Dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/the-right-of-women_-gender-equality-and-struggle-with-violence-against-women.en.mfa, 11. února 2013

⁷¹ Euroskop, 2008. dostupné na: <http://www.euroskop.cz/files/19/D76E8536-54F3-43CC-8939-3AA24DB08F24.pdf>, 23. února 2013

nediskriminujícím znakům v článku 10 jako jsou rasa, barva pleti a jazyk přibyl i dovětek: *"ženy a muži mají stejná práva. Stát je povinen implementovat rovnost v platnost"* (přeložená citace, Ústava 1982 článek 10).

Aktuální zpráva Komise hodnotí kladně existenci speciálního ministerstva pro rodinu, které se zabývá dětskými i ženskými právy a připravuje několik akčních programů například Prevence proti násilí. Přesto vše je žena stále v Turecku chápána spíše jako osoba, která se má starat o domácnost s dětmi a neměla by být aktivní v „typicky“ mužské činnosti.⁷² Postavení žen bude nadále problematické zvláště s přicházející novou vlnou islámizace⁷³.

3. 1. 2. 3. 3. Svoboda projevu

Důležitou složkou demokracie je svoboda projevu. Částečně je tato problematika zmíněna výše u kurdské otázky, kde se nesvoboda projevu stala jedním z hlavních argumentů ospravedlňující činnost teroristické Strany kurdských pracujících. Ústavní úprava (1982) omezovala svobodu projevu tak výrazně, že sloužila k svévolnému obviňování a zatýkání novinářů, spisovatelů, lékařů a ochránců lidských práv.

Neméně důležitá byla pro svobodu projevu ústavní změna z roku 1993, při které byl upraven pouze článek 133, ale na jehož základě ztratil stát monopol na rozhlasové a televizní vysílání. Ihned vzniklo několik nových rádií a televizních společností. Při největší ústavní změně (2001) byl nově kodifikován článek 26 podle článku 10 Evropské úmluvy o lidských právech. Od tohoto bodu je možné veřejně i prostřednictvím televize a rozhlasu komunikovat v mateřském jazyce, pokud to neohrožuje celistvost státu.⁷⁴

⁷² Human Rights Watch. Dostupné na: <http://www.hrw.org/en/reports/2011/05/04/he-loves-you-he-beats-you-0>, 29. prosince 2012.

⁷³ Osobně mám zkušenost s Turkem, který přijel studovat na program Erasmus, ale hned druhý den po příjezdu musel zpět do své země. Přes noc mu volala těhotná přítelkyně a oznámila mu, že ji doma hrozí zabitím z rodinné cti. Rodina se totiž domnívala, že její přítel ji opustil a odjel do Evropy. Nutno podotknout, že se jedná o vysoce postavené Turky, u kterých by se dala očekávat větší úroveň liberalizace.

⁷⁴ Yazici, 2011. Dostupné na: http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Turkey.htm#_The_Constitutional_Amendments_of%2019, 3. března 2013

Přes postupné uvolňování svobody projevu bylo Turecko kritizováno především mezi lety 2005 a 2008 díky článku 301 trestního zákona⁷⁵, který umožňoval stíhat lidi za urážku neurčitého pojmu „protitureckosti“ v originále „Turkishness“. V roce 2008 pod nátlakem EU byl onen pojem nahrazen „Tureckého národa“. Nejznámější je kauza „Pamuk“. Tento spisovatel⁷⁶ byl obviněn podle článku 301 za to, že ve své publikaci bez důkazů obvinil turecký národ z genocidy Arménů. (Kučera, 2006b: 1) Turecko dodnes odmítá i přes mnohé důkazy zodpovědnost za tuto genocidu a omluva nepřipadá v úvahu. Známa je i kauza arménského novináře Dinka, který se aktivně podílel na zveřejňování údajů o arménské genocidě. Ještě před tím než byl obžalován, tak ho neznámý vrah zastřelil v jeho kanceláři. Pětiletý soudní případ skončil v roce 2012 s výsledkem jedné odsouzené osoby za podněcování k vraždě. Ostatní obžalovaní byli propuštěni. Komise i nevládní organizace vnímají trest a skončené soudní řízení za nedostatečné.⁷⁷ Evropský soudní dvůr pro lidská práva nařídil vyplatit pozůstalým finanční náhradu za nesprávné soudní řízení.

3. 2. Kyperská otázka

Kyperská otázka je jednou z nejproblémovějších kapitol tureckého vstupu do EU. Zlomovým okamžikem se stal červenec 1974, kdy pročetí gardisté vyvolali puč se snahou připojit Kypr k Řecku. Turecko se dovolávalo na mezinárodní scéně⁷⁸ nápravy poměrů, jelikož docházelo i k masakrům na tureckých obyvatelích. Na nevyslyšení proseb zareagovalo Turecko vysláním armády, která vytyčila na ostrově „Attilovu linii“. (Wanner, 1994: 26) Od této

⁷⁵ Turecký trestní zákoník, platné znění k únoru 2013. Dostupné na: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, 23. února 2013

⁷⁶ Pamuk získal Nobelovu cenu za literaturu v roce 2006. Dostupné na: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2006/, 26. ledna 2013

⁷⁷ Zajímavá je určitá paralela mezi soudcem, který tuto kauzu vyšetřoval (kritika ze strany Evropského soudu pro lidská práva, jelikož právě on byl následně jmenován na pozici veřejného ochránce práv – ombudsmana.

⁷⁸ Především u Velké Británie která celou situaci de facto způsobila svým opuštěním Kypru, aniž by nějak významně právně upravila a předala moc mezi kyperské Turky a Řeky.

události zůstává situace na Kypru prakticky stejná⁷⁹. ES se snažilo uvalit na Turecko omezující sankce, ale ty nepřinesly očekávaný efekt. Po přijetí Řecka do ES kyperská otázka připadá k tíži Turecka, protože Řecko a samotný Kypr se často snaží vetovat jakoukoliv pomoc pro Turecko ze strany EU.

Kyperská republika se stala členem EU v roce 2004 jako celý ostrov. Nicméně unijní *Acquis communautaire*⁸⁰ se vztahuje pouze na jeho řeckou část. V témže roce bylo uspořádáno podle Annanova plánu⁸¹ referendum o sjednocení ostrova. Zvláštní je, že kyperští Turci byli pro připojení (65%), ale řecká část nikoliv (75% proti).⁸² Kyperští Řekové se obávali přílivu kyperských Turků a zhoršení ekonomické situace. Turecko nese těžce i nadále přes postupné boření hraniční zdi od roku 2002⁸³, že Kyperská republika jedná s EU o celém ostrově bez turecké účasti. Konkrétně se jednalo o lukrativní vymezení podmořské hranice, jelikož v této oblasti se předpokládá veliké naleziště ropy. Turecko takové jednání ostře odsoudilo. (Tunkrová, 2007: 18)

V současnosti uvízla diskuse na mrtvém bodě. Turecko požaduje zrušení obchodního embarga EU vůči Severokyperské turecké republice⁸⁴, ale na druhou stranu si Kyperská republika klade za začátek jednání zrušení blokády jejích letadel a lodí na tureckých letištích a přístavech. Jasno není ani v tom, kdo by spor měl řešit, jestli nestranná OSN či EU, která vystupuje z role zúčastněného aktéra.⁸⁵

V době předsednictví Kypru (druhá polovina 2012) přestalo Turecko naprosto komunikovat s EU. EU vyzvala Turecko k respektování jejích vnitřních stanov. Prioritou tedy zůstává zlepšení vztahů Turecka s Kyperskou republikou. EU tvrdí, že pokud Ankara nerozšíří celní unii (Ankarskou dohodu) o celý Kypr,

⁷⁹ Střídají se různá období oteplování (např. pomoc Řeků Turecku po zemětřesení v roce 1999) a ochlazování vztahů (např. vyhlášení Severokyperské turecké republiky 1983).

⁸⁰ Jedná se o převzetí kandidátskou zemí veškerého stávajícího i budoucího právního řádu EU a z něho vyplývajících práv a povinností.

⁸¹ Annaův plán. Dostupný na: http://unannanplan.agrino.org/Annan_Plan_MARCH_30_2004.pdf, 20. února 2013

⁸² Sözen, 2007. Dostupné na:

http://www.academia.edu/274999/The_Annan_Plan_State_Succession_or_Continuity, 15. března 2013

⁸³ Presseurop, 2009. Dostupné na: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/134961-zbyva-jeste-jedna-zed>, 22. února 2013

⁸⁴ Severokyperskou tureckou republiku vyhlášenou 1983 uznává z významných států pouze Turecko.

⁸⁵ Štěrba, 2006. Dostupné na: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-055.pdf>, 14. března 2013

tak nebudou nikdy zahájena negociace v osmi kapitolách. To znamená nemožnost vstupu Turecka do EU.⁸⁶

3.3. Vliv armády

V tureckém systému je armáda zajímavým fenoménem. Vždy, když se Turecko nacházelo v těžké situaci nebo na pokraji občanské války, tak armáda zasáhla – zem částečně stabilizovala a předala vládu politické reprezentaci. Poprvé se udála intervence armády počátkem šedesátých let. Vojenští představitelé vždy sdíleli přesvědčení Atatürka, který chápal armádu jako zastřešující instituci nad všemi ostatními státními orgány. Věřil v její jednotnost a sílu v nejistých dobách.

Významným právním předpisem, který legalizoval armádu jako jednu z důležitých státních institucí byla ústava z roku 1961, kde byla ukotvena Národní bezpečnostní rada mající za úkol usměrňovat vývoj společnosti. Tato rada byla pětičlenná, tvořená armádními činiteli a měla radit vládě v otázkách domácí i zahraniční bezpečnosti. V průběhu dalších let se stala hlavním mocenským centrem (například výrazně ovlivňovala jmenování státních úředníků či oblast školství).⁸⁷

Současná ústava, která byla vlastně koncipována armádní garniturou, roli armády posílila článkem 118, což jí umožnilo být rozhodující silou. Přesto postupně svoji moc předávala civilní vládě a od roku 2001 s ústavní změnou výše zmíněného článku má armáda poradní funkci. Novela vedla v Národní radě bezpečnosti k navýšení počtu civilních členů na úkor těch armádních. Této instituci byly odebrány některé pravomoci. Obdobně tomu bylo i v případě tzv. Vyšší vzdělávací rady zřízené též ústavou (1982), která zahrnovala také zástupce armády a do roku 2004 řídila hlavní směry ve vzdělávání (prakticky něco jako ministerstvo školství). Za ústupem armádní moci musíme opět hledat tlak ze

⁸⁶ Komise, 2012:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf,

28. února 2013

⁸⁷ Kučera, 2007. Dostupné na: <http://cpssu.org/view.php?cisloclanku=2007052801>, 12. ledna 2013

strany EU, která výrazně kritizovala ve svých výročních zprávách vliv armády na vnitřní politiku Turecka. EU musela postupovat obezřetně, jelikož si uvědomovala důležitost armády v tureckém systému jakožto bariéry⁸⁸ vůči vzrůstajícímu vlivu islámismu.

V současné době má armáda i nadále velký vliv. Armáda vlastní mnoho významných firem a je chápána jako „záchranná brzda“ v krizových situacích. Vzhledem ke strategické poloze na Blízkém východě musí také udržovat poměrně veliký kontingent vojska, a to i v rámci plnění úkolů NATO.

Po novele ústavy (2010) je možné stíhat vůdce vojenského puče z roku 1980. Již o dva roky později bylo obžalováno několik vysoce postavených armádních činitelů a byli odsouzeni za přípravu nového puče. Zpráva Komise se obává toho, že jde o cílený politický záměr s oslabením armády ve prospěch vládnoucí proislámské strany AKP.

3. 4. Sekularizace

Sekularizace, tedy odluka náboženství od státu, má v Turecku dlouhou historii. Jak bylo již zmíněno v kapitole Doba Mustafa Kemala Atatürka, hlavním důvodem byly Atatürkovy reformy⁸⁹, které znamenaly zásadní potlačení islámu. Ideově byl vliv islámu nahrazován nacionalismem. V průběhu času se idea sekulárního pojetí výrazně proměnila. Význam islámu jako bariéry proti komunismu vzrostl za Studené války. S přijetím současné ústavy došlo k povolení vyučování náboženské výchovy⁹⁰. Islám prostupoval přes politické strany i do veřejného života. Tento proces je znám jako turecko-islámská syntéza. Z právního hlediska je ale sekularizace stále přísně dodržována a to

⁸⁸ Připomínám například vyjádření armády na vzrůstající vliv proislámské vládnoucí strany v kapitole Novelu současné ústavy.

⁸⁹ V roce 1928 bylo z ústavy vypuštěno, že státní náboženství je islám. V dnešní době je Turecko spolu s Libanem jedinou zemí v regionu, která nemá zanesený islám v ústavě. Zvláštní je porovnání, že islámisté se v Turecku přímo na řízení země nepodílí, ale například ve Velké Británii je v horní komoře reprezentována anglikánská církev přímo, a to 26 biskupy.

⁹⁰ Náboženská výchova zahrnuje mimo islám také jiná významná náboženství, s jejichž akceptací není v Turecku výraznější problém. Komise, 2010. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf, 23. února 2013

podle úpravy turecké konstituce i podle nálezů ústavního soudu. Nicméně islám je patrný ve všech sférách tureckého života. Zvláště na venkově je islám dominující a šaría jako morální kodex či trestní řád je hlavním právním předpisem, který je stále aktivně uplatňován. Cesta pro islám se otevřela i s ústupem armády, jako hlavního strážce Atatürkových idejí. (Kropáček, 2005: 165)

Někteří oponenti⁹¹ vstupu Turecka do EU často využívají hrozby islámu a poukazují na nebezpečí v podobě islámizace Evropy. Samotná EU ve svých zakládajících smlouvách nemá žádnou zmínku o tom, že EU stojí na křesťanských, případně židovsko-křesťanských základech, tudíž lze předpokládat, že z právního hlediska by islám vadit neměl, pokud jeho pravidla nebudou v rozporu s právními předpisy EU.

Problémy v oblasti lidských práv a kurdské menšině by mohly být do budoucna řešeny s větší pečlivostí vzhledem k přípravě nové ústavy, k přejímání unijních norem a třeba k existenci nové státní instituce ombudsmana. Důležitá bude však jejich praktická aplikovatelnost v reálném životě. Například jak se o veřejném ochránci Lidských práv dozví ti, kteří ho nejvíce potřebují, když tato instituce k dnešním dnům nemá ani vlastní webové stránky...

4. Přístupová jednání

Přístupový proces Turecka do EHS/ES/EU započal již v roce 1959 podáním přihlášky o přidružení k EHS. Žádost o plné členství přišla až roku 1987 a byla podána Radě ministrů⁹².

⁹¹ Zmínit můžu Sarkozyho či Merkelovou.

⁹² Lisabonská smlouva upravuje počáteční proces jinak. Článek 49 praví, že je nutné informovat Evropský parlament i parlamenty jednotlivých členských států. Rozhoduje opět Rada ministrů se souhlasem Evropského parlamentu a Komise. Odstavec 2 tohoto článku vyžaduje také kladné uzavření přístupové smlouvy bilaterálně s jednotlivými členskými státy v souladu s jejich předpisy.

Rada ministrů se musela jednomyslně po konzultaci s Komisí usnést o přijetí či nepřijetí žádosti. Zároveň musela být žádost schválena Evropským parlamentem (tato podmínka až po přijetí Jednotného evropského aktu JEA, 1986) většinou volbou a ratifikována u všech stávajících členů. (Štěrba, 2005: 3) Přihlášku mohla podat pouze země, která respektovala dodržování svobodných demokratických principů právního státu, lidských práv a svobod na základě Římské smlouvy, Jednotného evropského aktu, Smlouvy o EU v pozdějších změnách 1992. Lisabonská smlouva přístupový proces ukotvuje v článku 49 a přidává odkaz na článek 1a, kde jsou zohledněna lidská práva.

Nejdůležitějším bodem pro kandidátskou zem je převzetí kompletního unijního *Acquis communautaire* rozděleného na jednotlivé kapitoly. Ty jsou obvykle schvalovány národním parlamentem a jejich plnění a kompatibilita je posuzována orgány EU. Je možné, že si přistupující země vyjednává v určitých oblastech přechodná období či určité výjimky. Přijímání unijního *Acquis communautaire* obvykle předchází uzavření tzv. asociačních dohod (Turecko 1963, Ankarská smlouva), které znamenají pozvolné přidružování k EU. V roce 1993 byla přijata Kodaňská kritéria, která upravují podmínky jednotlivých žadatelů o vstup. Nyní jsou kritéria „čtyři“⁹³:

- stabilní instituce zaručující demokracii, právní stát, dodržování lidských práv, úctu k menšinám a jejich ochranu,
- fungující tržní hospodářství a schopnost vyrovnat se s konkurenčním tlakem a tržními silami v Unii,
- schopnost plnit závazky vyplývající z členství, včetně podpory cílů Unie - veřejnou správu, která dokáže provádět a spravovat právní předpisy EU v praxi,
- Vytvoření podmínek pro vznik odpovídajících administrativních a právních struktur nutných pro efektivní zavádění legislativy EU⁹⁴.

⁹³ Euroskop. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/287/sekce/k-l/>, 15. prosince 2012

⁹⁴ Evropský parlament, 2012. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2012-0274&format=XML&language=CS>, 17. prosince 2012

Turecko mělo a má největší problém s oním posledním kritériem v implementaci unijních práv. Dohled nad plněním kritérií provádí Komise, která informuje Radu ministrů. (Štěrbá, 2006: 6) Pokud Komise akceptuje všechny kritéria jako splněná a pokud žádost o vstup prošla kladně všemi ratifikacemi u jednotlivých členů EU, může se na základě smlouvy o přistoupení stát novým členem EU.

Vzhledem k přístupu Turecka bylo dále důležité vydání dokumentu zvaného Agenda 2000⁹⁵ Komisí (1997). Z hlediska bakalářské práce se jeví důležitá druhá část šestý oddíl, který se zabývá Tureckem. Komise vzkázala Turecku, že pro něj budou platit i přes uzavřenou Ankarskou dohodu stejná pravidla jako pro ostatní zájemce o vstup. Zároveň Turecko pokárala za jeho nedostatečné dodržování lidských práv a zákonnosti zejména ve vztahu ke kurdské menšině. Negativně Komise hodnotila také přetrvávající problém na Kypru.

Téhož roku bylo Turecko z přístupových jednání tzv. „Lucemburské skupiny“ vyloučeno z důvodu své nepřipravenosti. Vznikla nová krize, jelikož Turecko se cítilo být poškozeno, a zvláště nelibě neslo budoucí přijetí Kypru. Navíc se několik evropských činitelů vyjádřilo ve smyslu, že Turecko se nikdy nemůže stát členským státem EU.⁹⁶ Frustrované Turecko odmítlo z pocitu křivdy pozvání na schůzi o dalších přístupových jednáních. Oteplení vztahů přišlo až se summitem v Helsinkách (1999), a také změnou čelních lídrů v důležitých státech EU (např. Schröder v Německu). Turecko v této době udělalo vstřícný krok, když dvakrát novelizovalo ústavu ve čtyřech člancích⁹⁷. Komise proto navrhla přijetí Turecka do EU a Rada ministrů záhy zmínila, že „*Turecko je kandidátským státem, který směřuje k členství v Unii na základě stejných kritérií jako ostatní*

⁹⁵ Agenda 2000, 1997. Dostupné na: <http://smsjm.vse.cz/wp-content/uploads/2008/10/eu13.pdf>, 14. prosince 2012

⁹⁶ Balcer, 2004. Dostupné na: <http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:t9wpmvXmQawJ:scholar.google.com/+BALCER,+Adam,9.ledna.2013>

Hlavním problémem byly nedostatečné demokratické záruky, možný příliv Turků do Evropy a zamítavý postoj Řecka vzhledem k otázce Kypru.

⁹⁷ Ústava, 1982. Dostupné na: <http://www.verfassungen.eu/tr/tuerkei24-index.htm>, 21. ledna 2013

kandidátské státy.⁹⁸ Nebylo sice řečeno, kdy bude Turecko přijato, ale výhodou pro něj byla možnost čerpání z finančních prostředků předvstupní pomoci, například z programů PHARE, SAPARD nebo ISPA.⁹⁹

Tureckým parlamentem byl přijat tzv. „Národní program“. Tento program reagoval na rozhodnutí Rady ministrů uzavřít přístupové členství s Tureckem a jeho cílem bylo vyhovění výše zmíněné kritice. Reforma ústavy v souladu s evropským právem se stala hlavním politickým tématem.¹⁰⁰ EU tedy svým vyjádřením v Helsinkách nastartovala dosud největší novelu (2001) tureckého právního řádu zejména v oblasti lidských práv. Zmíním především ošetření ústavního článku 13, podle něhož mohou být základní lidská práva omezeny pouze v případě ohrožení demokratického zřízení státu nebo sekularizace. Byla tak splněna část Kodaňských kritérií. V praxi zmíněná úprava posílila svobodu projevu a postavení kurdské menšiny. Novela také měla za následek snížení vojenského vlivu úpravou článku 118. To znamenalo značný posun při přechodu vojenského systému na civilní.¹⁰¹

EU na principu kondicionality rozběhla tzv. přístupová partnerství, což je žebříček priorit a principů pro jednotlivou kandidátskou zemi. Je zde uvedena doba, do kdy musí být kritéria naplněna a odměnou je pak finanční pomoc z různých evropských fondů. Turecko neváhalo a během roku 2002 přijalo několik dalších reformních balíčků týkajících se zákona o státní bezpečnostní komisi, trestního zákoníku, protiteroristického a tiskového zákona, byl zrušen trest smrti a legalizace se dočkalo i televizní vysílání a výuka v kurdštině. Především původní znění trestního zákoníku bylo pod častými výtkami mezinárodních nevládních organizací i Komise.¹⁰² Vznikl i nový Národní program, jehož cílem bylo i nadále reformovat právní řád podle unijního *Acquis communautaire*. Turecku bylo za tuto snahu přislíbeno, že se definitivně

⁹⁸ Cit. Dle Evropská rada. Dostupné na:

<https://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20European%20Council-Presidency%20conclusions.pdf>, 7. ledna 2013

⁹⁹ Strukturální fondy. Dostupné na: <http://www.strukturalni-fondy.cz/regionalni-politika>, 19. ledna 2013

¹⁰⁰ Gonenc, 2004. Dostupné na: <http://www.mtholyoke.edu>, 10. února 2013.

¹⁰¹ Yazici, 2011: Dostupné na: <http://www.nyulawglobal.org/globalex/turkey1.htm>, 12. února 2013

¹⁰² Evropská komise. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/key_documents_en.htm, 10. února 2013

rozhodne o oficiálním zahájení o vstupu v roce 2004. (Štěřba, 2006: 3) Turecko tohoto příslibu dosáhlo i za cenu vyděračského potenciálu, protože kdyby nebyly zahájeny rozhovory o vstupu, tak bylo Turecko ochotno dále blokovat uzavření dohody mezi NATO a EU v oblasti bezpečnostní politiky.

Přístupová jednání byla skutečně zahájena v roce 2004. Podle závěrů z Bruselského setkání Rady ministrů, musela všechna další vyjednávání probíhat na mezivládním stupni se všemi členy EU, což v reálu znamenalo hrozbu veta od Řecka a po roce 2004 i od Kypru. K tomu ještě EU požadovala další reformy, ale hlavně rozšířit Ankarskou smlouvu s jejími dodatky i o Kypr. Tím by Turecko uznalo Kypr jako samostatný a suverénní stát. V opačném případě, nesplnění tohoto požadavku, by si Turecko uzavřelo vstup do EU. Turecko nakonec tuto podmínku akceptovalo, ale k rozšířené Ankarské dohodě přidalo prohlášení, že neuznává vládu Kyperské republiky jako vládu reprezentující celý ostrov¹⁰³. Smlouva nakonec platnosti stejně nenabyla, jelikož nebyla ratifikována tureckým parlamentem. Proto i dnes zůstávají pro Kyperskou republiku turecké přístavy a letiště uzavřené.

Turecko v této hektické době provádělo další ústavní změny. Z ústavy byl ze všech článků (15, 17 a 87) vypuštěn trest smrti a článek 38 (přeložená citace) nyní zní: „*Trest smrti a trest obecné konfiskace nejsou přípustné*“. Tím mohlo Turecko přijmout šestý dodatkový protokol k Evropské úmluvě o lidských právech. Tento krok byl velmi významným posunem ve vztahu k turecké kandidatuře do EU. Po této novele lze konstatovat, že se ústava od svého původního stavu stala spíše konstitucí západního standardu respektující lidská práva a svobody.¹⁰⁴

Úprava článku 90 výrazně pozměnila právní sílu mezinárodních smluv v tureckém právním řádu. Podle původní formulace měl platit při konfliktu mezi vnitrostátním právem a mezinárodními smlouvami princip „lex posterior derogat legi priori“ a „lex specialis derogat legi generali“, jelikož mezinárodní smlouvy měly stejnou právní sílu jako zákony. Po novele získaly mezinárodní smlouvy

¹⁰³ Euractiv. Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/link-dossier/turecko-a-eu>, 6. ledna 2013

¹⁰⁴ Human rights concerns, 2008. Dostupné na: <http://www.amnestyusa.org/other-countries/turkey/page.do?id=1011258&n1=3&n2=30&n3=1008>, 13. února 2013

místo někde mezi ústavou a zákony, protože v případě konfliktu mezi tureckým zákonem a mezinárodní smlouvou má mezinárodní smlouva přednost.¹⁰⁵

I přes neuznání Kyperské republiky jako jedné z podmínek EU bylo na Bruselském summitu v prosinci 2004 oznámeno schválení přijetí Turecka do EU, ale ne dříve než v roce 2014, rozhodnutím Evropského parlamentu na doporučení Komise. (Štěrbá, 2005b: 5) V následujícím roce dne 13. října byl přijat Radou ministrů tzv. vyjednávací rámec¹⁰⁶ rozdělený do 35 kapitol důležitý pro zahájení negociací s Tureckem. Formálně tak EU zahájila přístupové jednání s Tureckem. Paralelně započal screening, který vyhodnocoval koexistenci práva kandidátské země s právem EU. První negociace byly zahájeny v několika kapitolách, ale uzavřena byla pouze věda a výzkum, jelikož ostatních osm bylo na žádost Komise pozastaveno do doby, dokud se nevyřeší kyperský problém.¹⁰⁷

4. 1. Současný stav přístupových rozhovorů

Případné schvalování jednotlivých kapitol pro Turecko nebude jistě jednoduché. Samotné vyjednávání o nejjednodušší kapitole věda a výzkum bylo po dlouhou dobu blokováno Kyperskou republikou. (Štěrbá, 2006: 6) Další nevýhodou je patrná snaha nastavovat Turecku zvláště tvrdé podmínky pro plnění svých úkolů s cílem se pak odvolávat na legitimní důvody, proč Turecko nemůže být přijato. Přitom například Řecko nesplňovalo hned několik podmínek pro vstup do ES a přesto bylo přijato (1981).

Po roce 2005 je typické ochlazení vztahů. V Turecku byly na vině vnitropolitické problémy a v EU střídání politických elit, které jsou proti vstupu

¹⁰⁵ Yazici, 2011. Dostupné na:
http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Turkey.htm#_The_Constitutional_Amendments_of%2019,
1. března 2013

¹⁰⁶ Ministerstvo zahraničních věcí Turecko pro vztahy s EU. Dostupné na:
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/NegotiatingFrameowrk/Negotiating_Frameowrk_Full.pdf, 2. února 2013

¹⁰⁷ Tunkrová, 2007: 19 a Komise, 2010:
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/negotiations_croatia_turkey/overview_negotiations_tr_en.pdf, 22. února 2013

Turecka do EU (například Merkelová či později Sarkozy)¹⁰⁸. Jistý vliv měla i ekonomická krize. Samotné Turecko se vnitřně stabilizovalo a začalo se poohlížet po jiných partnerech (po Rusku, Číně, USA a Latinské Americe). Stalo se hlavní mocností v tomto regionu a umně čerpá z výhodného postavení mezi „Západem“ a islámským světem. Zřejmá míra emancipace je patrná z Erdoganova varování vůči EU, že pokud se do kyperského předsednictví nevyřeší situace na Kypru, tak s ní zmrazí veškerá jednání, k čemuž skutečně v druhé polovině roku 2012 došlo.

Ve zprávě Komise¹⁰⁹ za rok 2007 bylo hodnoceno Turecko rozporuplně.¹¹⁰ Vyzdvíženo bylo hospodářství především vyrovnání se krizí a zvětšení obchodu s EU. Nicméně Turecko bylo dále nabádáno k dalším reformám s cílem zlepšení v lidských právech s důrazem na kurdskou menšinu¹¹¹. Nejvíce bylo v hodnotící zprávě vytýkáno Turecku, že doposud neuvedlo do souladu s Evropskou úmluvou pro lidská práva a s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva článek 301 trestního zákoníku, na jehož základě bylo odsouzeno několik novinářů. Turecko se však zapojilo do rámcového programu EU konkurenceschopnost a inovace¹¹² s možností čerpání dalších financí v rámci předvstupní pomoci.

Nejnovější report Komise 2012 v procesu přibližování vyzdvihuje konsensuální tvorbu nové ústavy napříč politickým spektrem a zlepšení ženských práv. Kritika je směřována především na neúčinnou samosprávu a nezohledňování práv menšin na této úrovni. Chybí tu třeba možnost menšin jednat ve státních institucích v jejich rodném jazyce. Celkově však zpráva nevybočuje z těch předešlých a pouze mdlé chválí a nabádá k dalším reformním krokům. Osobně jsem získal názor, že obě strany už nevěří ve skutečný vstup

¹⁰⁸ Zhruba od tohoto momentu se v Evropě vyprofilovaly dva tábory pro a proti vstupu Turecka do EU. Třetí cestou je pak privilegované neúplné členství.

¹⁰⁹ Hodnotící zpráva Komise:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_cs.pdf, 12. ledna 2013

¹¹⁰ Komise. Dostupné na:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_cs.pdf, 12. ledna 2013

¹¹¹ EU oznámila při výpadu Turecka do kurdské části Iráku, aby se zřeklo nepřiměřeného vojenského zásahu, tím de facto dala tichý souhlas.

¹¹² Euractiv, 2008: Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/turecko-se-zapojilo-do-ramcoveho-programu-eu-konkurenceschopnost-a-inovace>, 25. ledna 2013

Turecka do EU. Můžeme spíše očekávat jakési turecké privilegované členství. Nicméně se zatím zdá, že tato hra na přistoupení vyhovuje oběma dvěma stranám¹¹³. Proto se nedá v nejbližší době očekávat nějaká významná změna. Určující pro další směr vyjednávání bude však materie nové ústavy.

4. 2. Společné instituce

V rámci přidružování Turecka s EU je nutné také zmínit v několika větech pár informací o společných institucích, které mají napomáhat v komunikaci mezi oběma stranami. Při podání turecké přihlášky o přidruženém členství a při následném vydání Ankarské dohody vznikla Rada přidružení. Ta přijímá rozhodnutí jednomyslně a se skládá ze zástupců turecké vlády, Rady ministrů a Komise. Jejím cílem je zavést dohody o přidružení v politických, hospodářských a obchodních oblastech. Rada přidružení se schází dvakrát ročně na ministerské úrovni. V jejím rámci funguje stálý Výbor pro přidružení, který se skládá z odborníků na jednotlivá témata. Jako kontrolní orgán funguje společná parlamentní komise složená z osmnácti členů z Evropského parlamentu a z osmnácti zástupců Turecka. Dalšími institucemi jsou například: Smíšený výbor celní unie či jednotliví vyjednavací a ministři určení pro projednávání vůči druhé straně – jmenovitě eurokomisař Štefan Füle pro rozšíření o Turecko atd.¹¹⁴

5. Závěr

Z historického i současného vývoje se dá předpokládat, že vstup Turecka do EU ať již v jakékoliv formě je a bude běh na dlouhou trať. V textu jsem

¹¹³ Vzájemná spolupráce mezi Tureckem a EU má určité svůj význam minimálně ekonomický, jelikož Turecko je pro EU šestým největším obchodním partnerem, zatímco EU je pro Turecko největší. Komise, 2012. Dostupné na:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf,
28. února 2013

¹¹⁴ Evropa a Turecko, 2013, dostupné na: <http://www.avrupa.info.tr/en/turkey-the-eu/institutional-cooperation.html>, 12. února 2013

poukázal na několik významných momentů v přibližovacím procesu, přičemž ty nejdůležitější se odehrály mezi lety 1990 až 2005. Důkazem mi v tomto tvrzení můžou být právě několikeré změny turecké ústavy, na kterých je patrný vliv EU. Na základě novel ústavy i jednotlivých zákonů lze říci, že EU využila principu kondicionality a přetvořila turecký právní řád do takové podoby, že ho můžeme označit za standardní nelišící se výrazně od evropských právních řádů. Za posledních třicet let se zlepšily politická, menšinová, ženská a lidská práva a svobody. Minimalizoval se vliv armády a kemalistických idejí, zato částečně vzrostl význam islámu.

V současnosti je turecká ústava díky svým častým změnám nepřehledná, proto je již delší dobu patrná snaha o přijetí nové ústavy, do níž jsou vkládány velké naděje. Zřejmý je i určitý strach z většího vlivu islámu. Premiér Erdogan raději operuje obratně s termínem „muslismus“, pod kterým si nikdo nedovede přesně představit, co znamená. Proto dokáže otupit radikální islámisty, tureckou armádu, EU i veřejnost.

Avšak je jisté, že dokud Turecko nepřijme Kypr jako oficiální suverénní členský stát EU. Bude jeho vstup do tohoto společenství v nedohlednu. Podle legislativy EU není možné, aby v unii existovaly dva státy, které se vzájemně neuznávají. Pod tento legitimní argument se zatím mohou schovávat i ostatní především politické důvody nepřející integraci Turecka do EU.

Samotné Turecko zřejmě již ztratilo vážný zájem o plné členství v EU. Turecko se v posledních zhruba pěti letech významně emancipovalo a snaží se využít své pozice v tomto regionu. Nedá se říci, že se výrazně přiklonilo nebo odklonilo od EU ani od islámských zemí. Turecko demonstruje svoji uvědomělou sílu i reálný stav politiky, a proto nejsou výjimkou ani taková prohlášení jako to prezidenta Güla: „*Turecko neobětuje Kypr svému členství v EU, když „některé země“ stejně budou vetovat jeho vstup do EU*“ (cit. dle Hubinger, 2010, 36)

6. Summary

This study describes the position of Turkey membership in the European Union and how influenced the process of convergence Turkish law - specifically constitution law. The process of convergence among Turkey and EU started in 1958, but key stuffs were in period 1990 to 2005. In this period the most important changes were applied in contemporary constitution which was established in 1982. The changes in contemporary constitution were made under influence of EU in the fields - women, political and human rights and freedom of speech. This constitution is at this moment (2013) standard democratic constitution as in other member countries of the EU. But it is true that constitution isn't clear so exist a lot of discussion about totaly new constitution.

It is possible that Turkey will be full member in the EU? It's hard to say. Many peoples (as Merkel) talk about something as privileged membership. Turkey hasn't directly opinion in this case. Turkish elites would like to be somewhere between EU and Islam world. Because this possition is very convenient for Turkey. Turkey could be good partner and mediator between "West" and "Islam world" and has benefit of both side. From articles in newspapers is clear that Turkish elites know that full membership of EU is impossible at this moment. As proof we can use speech of Turkish president Gül: *"Turkey don't sacrifice Cyprus EU membership, while "some countries" just will veto its entry into the EU"*.

7. Prameny

- GERBET, P.: 2004. *Budování Evropy*. Karolinum, Praha
- GOŇEC, V.: 2003. *Od „Malé Evropy“ k „Velké Evropě“*. Dějiny rozšiřování Evropských společenství / Evropské unie 1950-2002, Brno
- HORČIČKA, V. a KOVÁŘ, M.: 2006. *Dějiny evropské integrace*. Triton, Praha
- KREISER, K.: 2010. *Dějiny Turecka*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha
- MUZIKÁŘ, J.: 1989. *Od mešity k parlamentu. Zápas o novodobý stát v islámském světě*. Academia, Praha
- PIRICKÝ, G.: 2006. *Turecko*. Libri, Praha

Prameny dostupné na internetu

- BACLER, A.: 2004. *Relations between Turkey and European Union*. Dostupné na: www.scholar.googleusercontent.com
- BILGIN, Y.: 2010. *Turkey's Constitutional Moment*. Dostupné na: www.thewashingtonreview.org
- CAMERON, I.: 1988. *Turkey and Article 25 of the European Convention on Human Rights. The International and Comparative Law Quarterly*. Dostupné na: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/759836?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21101855957457>
- DAGI, I.: 1996. *Democratic transition in Turkey*. Dostupné na: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/dagi.htm>
- DOMKE, D. M.: 1997. *Turkey's Human Rights Record Impedes European Integration. The Human Rights Brief*. Dostupné na: <http://www.wcl.american.edu/hrbrief/v4i3/turkey43.htm>
- FAUCOMPRET, E. J.: 2008. *Turkish Accession to the EU: Satisfying the Copenhagen Criteria*. Dostupné na: www.books.google.cz
- GÖNENC, L.: 2004. *The 2001 Amendments to the 1982 Constitution of Turkey*. Dostupné na: <http://www.mtholyoke.edu>

HABERMAN, C.: 1989. *For Turkey's Kurds, Fragile Gains*. New York Times.

Dostupné na:

<http://www.nytimes.com/1989/11/03/world/for-turkey-s-kurds-fragile-gains.html?pagewanted=all&src=pm>

SOULEIMANOV, E.: 2006. *Bezpečnostní aspekty případného členství Turecka v Evropské unii*. Dostupné na: www.cepsr.com

SCHIMMELFENNING, F.: 2008. *EU political accession conditionality after the 2004 enlargement: consistency and effectiveness*. Journal of European Public Policy. Dostupné na: www.informaworld.com

ŠTĚRBA, V.: 2006. *Evropská unie a Turecko (Přístupové rozhovory)*.

Parlamentní institut. Dostupné na: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-055.pdf>

YAZICI, S.: 2011. *Update: The Impact of the EU on the Liberalisation and Democratisation Process in Turkey*. Dostupné na: www.nyulawglobal.org

Periodika

GOMBÁR, E.: 2007. *Turecká válka za nezávislost. 1919 – 1923*. In.: Historický obzor

LASOK, D.: 1991. *The Ankara Agreement: Principles and Interpretation*. In.: Marmara Journal of European Studies

MUFTULER-BAC, M.: 2004. *Turkey's Accession to the European Union: Institutional and Security Challenges*. In.: Perceptions

TUNKROVÁ, L.: 2007. *Nová dynamika turecké zahraniční politiky*. In.: Mezinárodní politika

WANNER, J.: 1994. *Turecko po druhé světové válce (2)*. In.: Historický obzor

Internetové portály

BBC. Dostupné na: www.bbc.co.uk

ČESKÁ TELEVIZE. Dostupné na: www.ceskatelevize.cz

EU BOOK SHOP. Dostupné na: www.bookshop.europa.eu

EUR-LEX. Dostupné na: www.eur-lex.europa.eu

EURACTIV. Dostupné na: www.euractiv.cz

EUROSKOP. Dostupné na: www.euroskop.cz

HUMAN RIGHTS WATCH. Dostupné na: www.hrw.org

KOMISE, 1989. Dostupné na: www.aei.pitt.edu

KOMISE, regionální politika. Dostupné na: www.ec.europa.eu

LEGISLATION ON LINE. Dostupné na: www.legislationline.org

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Dostupné na: www.mzv.cz

THE WALL STREET JOURNAL. Dostupné na: www.online.wsj.com

TURECKÁ REPUBLIKA, ministerstvo zahraničí. Dostupné na: www.mfa.gov.tr

TURECKÁ REPUBLIKA, ministerstvo zahraničí pro EU. Dostupné na:
www.abgs.gov.tr

TURKISH ELECTION. Dostupné na: www.turkischelection2011.com

UNIVERSITA OF MINNESOTA. Dostupné na: www1.umn.edu

ÚSTAVA 1924 a 1961. Dostupné na: www.verfassungen.eu

ÚSTAVA 1982. Dostupné na: www.byegm.gov.tr

Terciální prameny

ANANNŮV PLÁN. Dostupné na: www.unannanplan.agrino.org

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. Dostupné na: www.cia.gov

INFOPLEASE. Dostupné na: www.infoplease.com

NEWS ARCHIVE. Dostupné na: www.apnewsarchive.com

8. Přílohy

Příloha č. 1

Členství Turecka v mezinárodních organizacích¹¹⁵

Turkey

ADB (nonregional member), Australia Group, BIS, BSEC, CD, CE, CERN (observer), CICA, D-8, EAPC, EBRD, ECO, EU (candidate country), FAO, FATF, G-20, IAEA, IBRD, ICAO, ICC (national committees), ICRM, IDA, IDB, IEA, IFAD, IFC, IFRCS, IHO, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC (NGOs), MIGA, NATO, NEA, NSG, OAS (observer), OECD, OIC, OPCW, OSCE, Paris Club (associate), PCA, SELEC, UN, UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO, UNIFIL, UNRWA, UNWTO, UPU, WCO, WFTU (NGOs), WHO, WIPO, WMO, WTO, ZC

¹¹⁵ Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2107.html>, 5. března 2013

Příloha č. 2

Mezinárodní úmluvy na ochranu lidských práv a jejich ratifikační proces v Turecku¹¹⁶

International Bill of Human Rights	Signature	Ratification	Entry into Force
International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights	15 Aug 2000		
International Covenant on Civil and Political Rights	15 Aug 2000	23 Sept 2003	23 Mar 1976
Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights	3 Feb 2004		
Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty	Not signed		
Prevention of Discrimination on the Basis of Race, Religion, or Belief; and Protection of Minorities	Signature	Ratification	Entry into Force
International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination	13 Oct 1972	16 Sep 2002	
Women's Human Rights	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women			
Optional Protocol to the Convention on the Elimination of Discrimination against Women	8 Sep 2000	29 Oct 2002	
United Nations Convention against Transnational Organized Crime	13 Dec 2000	25 Mar 2003	29 Sep 2003
Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime Preamble, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime	13 Dec 2000	25 Mar 2003	25 Dec 2003
Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime	13 Dec 2000	25 Mar 2003	28 Jan 2004
Slavery and Slavery-Like Practices	Signature	Ratification	Entry into Force
Slavery Convention			
Protocol amending the Slavery Convention	14 Jan 1955		
Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery	28 Jun 1957	17 Jul 1964	30 Apr 1957
Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others	Not signed		

¹¹⁶ Dostupné na: <http://www1.umn.edu/humanrts/research/ratification-turkey.html>, 5. března 2013

Protection from Torture, Ill-Treatment and Disappearance	Signature	Ratification	Entry into Force
European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment	11 Jan 1988	26 Feb 1988	1 Feb 1989
Protocol No. 1 to the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment	10 May 1995	17 Sep 1997	1 Mar 2002
Protocol No. 2 to the European Convention for the Prevention of Torture and inhuman or Degrading Treatment of Punishment	10 May 1995	17 Sep 1997	1 Mar 2002
Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment	25 Jan 1988	2 Aug 1988	
Rights of the Child	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention on the Rights of the Child	14 Sep 1990	4 Apr 1995	
Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflicts	8 Sep 2000		
Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour		2 Aug 2001	19 Nov 2000
Freedom of Association	Signature	Ratification	Entry into Force
Freedom of Association and Protection of the Right to Organise Convention		12 Jul 1993	4 Jul 1950
Right to Organise and Collective Bargaining Convention		23 Jan 1952	18 Jul 1951
Employment and Forced Labour	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention concerning Forced or Compulsory Labour		30 Oct 1998	01 May 1932
Equal Remuneration Convention		10 Jul 1967	23 May 1953
Abolition of Forced Labour Convention		29 Mar 1961	17 Jan 1959
Discrimination (Employment and Occupation) Convention		19 Jul 1967	15 Jun 1960
Employment Policy Convention		13 Dec 1977	15 Jul 1966
Convention concerning Occupational Safety and Health and the Working Environment	Not signed		
Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families	13 Jan 1999		
Education	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention against Discrimination in Education	Not signed		
Refugees and Asylum	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention relating to the Status of Refugees	24 Aug 1951	30 March 1962	22 Apr 1954
Protocol Relating to the Status of Refugees			4 Oct 1967
Nationality, Statelessness, and the Rights of Aliens	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention on the Reduction of Statelessness	Not signed		
Convention relating to the Status of Stateless Persons	Not signed		
War Crimes and Crimes Against Humanity, Genocide, and Terrorism	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity	Not signed		
Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide			12 Jan 1951
Rome Statute of the International Criminal Court	Not signed		

Law of Armed Conflict	Signature	Ratification	Entry into Force
Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field	12 Aug 1949	10 Feb 1954 (rat/acced)	21 Oct 1950
Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea	12 Aug 1949	10 Feb 1954 (rat/acced)	21 Oct 1950
Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War	12 Aug 1949	10 Feb 1954 (rat/acced)	21 Oct 1950
Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War	12 Aug 1949	10 Feb 1954 (rat/acced)	21 Oct 1950
Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)	Not signed		
Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims on Non-International Armed Conflicts (Protocol II)	Not signed		
Terrorism and Human Rights	Signature	Ratification	Entry into Force
International Convention Against the Taking of Hostages			
International Convention for the Suppression of Terrorist Bombing	20 May 1999	30 May 2002	
International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism	27 Sep 2001	28 Jun 2002	
International Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft	16 Dec 1970	17 Apr 1973	
International Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against International Protected Persons		6 Mar 1998	
U.N. Activities and Employees	Signature	Ratification	Entry into Force
Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations			
Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel	Not signed		
Regional Conventions	Signature	Ratification	Entry into Force
[European] Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	4 Nov 1950	18 May 1954	
Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	20 Mar 1952	22 Jun 1953	18 May 1954
Protocol No.2 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	6 May 1963	25 Mar 1968	21 Sep 1970
Protocol No.3 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	6 May 1963	25 Mar 1968	21 Sep 1970
Protocol No.4 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	19 Oct 1962		
Protocol No.5 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	14 May 1971	20 Dec 1971	20 Dec 1971
Protocol No.6 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	15 Jan 2003		
Protocol No.7 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	14 Mar 1985		
Protocol No. 8 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	4 Feb 1986	19 Sep 1989	1 Jan 1990
Protocol No. 9 to the 1950 European Convention	6 Nov 1990		

for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms			
Protocol No. 10 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	28 Feb 1996	5 May 1998	
Protocol No. 11 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	28 Feb 1996	5 May 1998	1 Nov 1998
Protocol No. 12 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	4 Nov 2000		
European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment	28 Feb 1996	5 May 1998	1 Sep 1998
Protocol No. 1 to the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment	28 Feb 1996	5 May 1998	1 Mar 2002
Protocol No. 2 to the European Convention for the Prevention of Torture and inhuman or Degrading Treatment of Punishment	28 Feb 1996	5 May 1998	1 Mar 2002